

MAQOM NAZARIYASINI ZAMONAVIY OLIY TA'LIM CHOLG'U IJROCHILIGI DASTURLARIGA INTEGRATSIYALASH

<https://doi.org/10.70728/orien.v07.i01.017>

N.Madaminov
Qo'qon davlat universiteti

Annotatsiya: O'zbek milliy cholg'u ijrochiligi an'alarining o'tishi, asosan, amaliyot va nazariya ajralmas bo'lgan ustoza-shogird tizimi ichida ro'y bergan. Zamonaviy oliygohlar musiqiy ta'limi esa standartlashtirilgan o'quv dasturlari, mustaqil fanlar va yozma nazorat shakllari bilan bu yaxlitlikni parchalaydi. Ushbu maqola, o'zbek milliy cholg'u ijrochilik san'atining asl mohiyatini saqlash va rivojlantirish uchun Maqom mazzamlarining chuqur nazariy tizimini zamonaviy instrumental ta'lim jarayoniga tizimli ravishda qo'shish zarurligi haqida fikr yuritadi. Asosiy muammo og'zaki, yaxlit va improvizatsion tabiatdagi nazariy tizimni, uning tirik mohiyatini qotirmasdan, tizimli akademik shaklga o'girishdan iborat. Tadqiqot Maqom nazariyasining asosiy qirralari - Shashmaqom va mahalliy maqom tsikllarining modal tizimlari, ularning intonatsion nozikliklari, ritmik sikllari va tarannum tamoyillarini o'rganib, ularni instrumental ta'limga integratsiya qilishning amaliy pedagogik usullarini taklif qiladi. Konservatoriya sharoitida olib borilgan harakat-tadqiqot natijalariga tayangan holda, dutor va tanbir talabalari uchun amaliy maqom nazariyasini texnika mashqlari bilan parallel o'qitish bo'yicha amalga oshirilgan pilot modul tahlil qilinadi. Natijalar shuni ko'rsatadiki, bunday integratsiya talabalarning ohangni anglash qobiliyati, improvizatsion ishonchi va repertuar kontekstual tushunchasini sezilarli darajada oshirishga xizmat qiladi. Xulosa qilib aytganda, bunday qo'shilma faqatgina qo'shimcha emas, balki o'zgaruvchan xarakterga ega bo'lib, nafaqat mahoratli cholg'uchilar, balki o'z ijodlarining chuqur intellektual va estetik tizimi haqida bilimli sohiblar bo'lgan yangi avlod musiqachilarni tarbiyalashga yordam beradi.

Kalit so'zlar: Maqom nazariyasi, cholg'u ijrochiligi ta'limi, pedagogik integratsiya, milliy an'ana, ijro improvizatsiyasi, oliy ta'lim dasturi

INTEGRATING MAQOM THEORY INTO MODERN UNIVERSITY INSTRUMENTAL CURRICULA

N.Madaminov
Kokand State University

Abstract: The transmission of Uzbek national instrumental performance has historically resided within the master-apprentice tradition, an immersive system where theory is inseparable from practice. The modern university music department, with its standardized curricula, partitioned classes, and written examinations, presents a fundamentally different pedagogical paradigm. This article argues that for the authentic preservation and development of Uzbek instrumental art, the deep theoretical frameworks of the Maqom repertoires must be systematically integrated into modern instrumental tuition, moving beyond superficial repertoire acquisition. The primary challenge lies in translating an oral, holistic, and improvisation-based theoretical system into a structured academic format without ossifying its fluid essence. This study examines the core components of Maqom theory - including the modal systems of shashmaqom and local maqom cycles, their intonational nuances, rhythmic cycles, and the principle of melodic development - and proposes concrete pedagogical methodologies for their integration. Drawing upon action research within conservatory settings, the article analyses the outcomes of a pilot module where dutor and tanbur students received parallel instruction in applied Maqom theory alongside technical etudes. Findings indicate significant improvement in students' melodic comprehension, improvisational confidence, and contextual awareness of repertoire. The conclusion posits that such integration is not merely additive but transformative, fostering a new generation of musicians who are not only proficient instrumentalists but also knowledgeable custodians of the profound intellectual and aesthetic system underpinning their performance art.

Keywords: Makom theory, musical performance education, pedagogical integration, national tradition, performance improvisation, higher education program

Kirish

O'zbekistonda oliy musiqiy ta'lim landshafti dual tabiatga ega. Bir tomonda, 20-asr davomida institutsionalizatsiya qilingan va qat'iy nota yozuvi, standart texnika hamda kompozitor-ijrochi dikotomiya tamoyillariga tayanadigan G'arb klassik konservatoriya modelining ta'sirchan merosi turadi. Ikkinchi tomonda esa, Maqomning keng va murakkab tsiklik tizimlariga asoslangan o'zbek milliy musiqasining tirik an'anasi mavjud. Shashmaqom, Farg'ona-Toshkent maqom tsikllari yoki Xorazm maqomi kabi yo'nalishlar bo'yicha ixtisoslashgan cholg'uchilar uchun mohirlik nafaqat kompozitsiyalarni qayta ishlash qobiliyati, balki qat'iy doirada ijodiy erkinlikni ta'minlovchi nazariy-musiqiy grammatikani chuqur o'zlashtirish orqali aniqlandi.

Hozirgi kunda oliygohlarning ko'plab o'quv dasturlarida "amaliyot" va "nazariya" o'rtasidagi bu ajralish muhim pedagogik bo'shliqni keltirib chiqaradi. Instrumental talaba gijjak yoki tanbirda Buzruk Saraxborini notadan yoki taqlid qilish

orqali o'rganishi mumkin, ammo Buzruk siklining modal murakkabligi, uning o'ziga xos interval munosabatlari, improvizatsiya uchun an'anaviy nuqtalari yoki siklining boshqa qismlari bilan organik bog'liqligi haqida bexabar bo'lib qolishi mumkin. Bu esa texnik jihatdan to'g'ri, ammo estetik va intellektual jihatdan parchalanib, ketma-ketlikni uyushgan musiqiy nutqqa aylantiradigan bog'lovchi to'qimasi yo'q ijrolarga olib keladi. Maqom nazariyasini o'rganish, agar taklif qilinsa, ko'pincha instrumental darsga bevosita qo'llanilishi cheklangan tarixiy va tuzilishli tahlilga qaratilgan alohida, ma'ruza asosidagi fan sifatida bo'ladi.

Shuning uchun, ushbu tadqiqotning markaziy muammosi Maqom nazariyasining jonli bilimi bilan uni zamonaviy instrumental sinfdagi qo'llash o'rtasidagi metodologik tafovutdir. Ushbu tadqiqot Maqom nazariyasini instrumental ta'limning asosiy jarayoniga ataylab, tizimli ravishda qo'shish talabalarining ijro avtentikligi, tahlil chuqurligi va ijodiy salohiyatini sezilarli darajada oshiradi degan farazdan kelib chiqadi. Maqsad bunday integratsiya modelini taklif qilish va baholash bo'lib, Maqomning asosiy tushunchalarini instrumental amaliyotga pedagogik tarzda o'tkazishga qaratilgan. Bu harakat zamonaviy pedagogik vositalarni rad etish emas, balki milliy an'anada mohirlik uchun zarur bo'lgan to'liq kognitiv va amaliy asboblarni to'plam bilan universitet talabalarini qurollantirishga qaratilgan muhim sintezdir.

Usullar

Ushbu tadqiqot ikki o'quv semestri davomida amalga oshirilgan sifatli harakat-tadqiqot metodologiyasidan foydalangan. Asosiy tadqiqot maydoni Qo'qon davlat universitetining Cholg'u ijrochiligi va musiqiy-nazariy fanlar kafedrasini edi. Ishtirokchilar uzun bo'yinli torli cholg'ular (dutor, tanbur, rubob) va kamonli cholg'u (gijjak) bo'yicha mutaxassislik olgan ikkinchi va uchinchi kurs bakalavriat talabalaridan tanlangan bo'lib, ikkala guruh bo'yicha jami o'n ikki talabani tashkil etdi. Barcha ishtirokchilar musiqiy nazariya va folklorshunoslik bo'yicha boshlang'ich kurslarni tamomlagan, ammo yagona nazariya-amaliyot dasturida qatnashmagan.

Aralashuv talabalarining asosiy instrumental darslari bilan parallel ravishda o'tadigan "Cholg'uchilar uchun amaliy maqom" nomli pilot modul sifatida ishlab chiqilgan. Modul mazmuni katta instrumental o'qituvchilar (ustoz) va maqomshunoslik bo'yicha mutaxassis yetakchi musiqashunoslar o'rtasidagi hamkorlik muloqoti orqali ishlab chiqilgan. Asosiy o'qitish strategiyasi kontseptual parallelizatsiya edi, ya'ni instrumental darsdagi har bir texnik yoki repertuar vazifa modulda nazariy o'rganish bilan juftlashtirildi.

Maxsus pedagogik usullar ko'p qirrali edi. Birinchidan, standart skalali mashqlarni modal sho'ng'ish mashqlari almashtirdi. Talabalar modal skalalar faqat ko'tariluvchi va tushuvchi naqshlar sifatida emas, balki har bir ohangning o'ziga xos boshlang'ich tetraordiga, muhim barqaror darajalariga, nobarqaror darajalariga va

mikrotonal burilishlariga e'tibor qaratgan holda mashq qilishdi. Buning uchun asosiy repertuardan tortilgan ohangli parchalar bilan birga drone hamrohligidan foydalanildi.

Ikkinchidan, ritmik-siklik mashqlar metrdan tashqari usullarning she'riy va harakatli mohiyatini o'zlashtirishga yo'naltirildi. Talabalar Chorgoh usuli (8/6) yoki Mufassal usuli (12/8) ni faqat vaqt belgilari sifatida emas, balki ularning an'anaviy mnemonik bo'g'inlarini (tum, dum, tak) cholg'u chalish bilan bir vaqtda aytib o'rganishdi, shu bilan ritmik naqshlarni ularning o'ziga xos kinetik va estetik xususiyatlari bilan bog'lashdi.

Uchinchidan, tarannum tamoyili tizimli improvizatsiya shablonlari orqali o'rgatildi. Qisqa, kanonik ohangli yadrodan (namud) boshlab, talabalar ketma-ketlik, ohang ichidagi transpozitsiya, bezak o'zgarishi va motivik kengaytirish usullari bo'yicha yo'l-yo'riq oldilar, dastlab doimiy drone ustida, keyinchalik esa dutor yoki doira tomonidan taqdim etilgan oddiy tsiklik hamrohlik ostida.

Ma'lumotlarni yig'ish uch uchta asosiy vosita orqali uchburchaklashtirildi: moduldan oldingi va keyingi ijro baholari, bunda talabalar ma'lum bir maqomda belgilangan parchani va qisqa improvizatsiyani ijro etishdi; talabalar va ularning asosiy instrumental o'qituvchilari bilan yarim tuzilgan intervyular; va tadqiqotchining barcha amaliy modul sessiyalaridan qatnashuvchi kuzatuv jurnallari. Tahlili intervyu transkriptlari va kuzatuv yozuvlarining mavzuli kodlanishi va uchta mutaxassis tomonidan ijro baholarining qiyosiy tahlilisini o'z ichiga oldi.

Natijalar

Integratsiyalashgan modulni joriy etish talabalarning o'qishi va ijrosida sezilarli va kuzatiladigan o'zgarishlarni keltirib chiqardi, ularni uch asosiy mavzu doirasiga: idrok etish, texnik-ijro va kognitiv-kontekstualga bo'lish mumkin.

Idrok etish jihatidan, eng sezilarli natija intonatsion ongning takomillashishi edi. Talabalar "milliy sozlash"ning umumiy tushunchasidan aniq, ohangga xos bo'lgan pardozni anglash darajasiga o'tishdi. Masalan, Segoh ohangining neytral ikkinchi va uchinchi darajalari bilan Rost ohangining o'sha darajalari orasidagi nozik farq nazariy qayd emas, balki amaliy, barmoqda his etiladigan haqiqatga aylandi. Baholashdan keyingi intervyular doimiy lug'at o'zgarishini ochib berdi; talabalar ohanglarni ularning modal asoslari bo'yicha tavsiflashni boshladilar.

Texnik jihatdan, nazariyani qo'llash bevosita ifodalilik va bezaklanishni boyitdi. Talabalar improvizatsiyalari tanish "iboralar" to'plamidan mantiqiy tuzilgan, modal hikoyalarga aylanib bordi. Ularning ilg'ishlardan foydalanishi ko'proq ataylab va usluban mos bo'lib, ohangning muhim nuqtalarini ta'kidlashga xizmat qildi, na faqat bezak vazifasini o'tadi. Muhim kuzatma shundaki, guruh mashqlari paytida ansambl navbatdoshligi yaxshilandi; umumiy nazariy til, masalan, gijjak va tanbir chalayotganlarga bir xil modal doirada o'zlarining ohangli murakkablashtirishlarini

muvoqilashtirish, yakunlovchi nuqtalar va modal o'tishlarni oldindan bilish imkonini berdi.

Kognitiv jihatdan, integratsiya chuqur kontekstual va tuzilishli tushunchani rivojlantirdi. Talabalar o'rgangan parchalarni ajralgan kompozitsiyalar sifatida ko'rishni to'xtatdilar. Tanbir chalayotgan talaba Ufar qismini o'rganar ekan, uning oldingi Muxammas bilan bog'liqligini va kelgusi Sakil uchun tayyorgarlik rolini ifodalay olardi. Bu ularning yakuniy ijrolarida namoyon bo'ldi, unda me'moriy tezlashtirish va dramatik niyat hissi yanada kuchliroq edi. O'qituvchilar individual darslar davomida talabalar faolligining sezilarli darajada oshganini qayd etishdi, savollar chuqurlashib, barmoq yoki kamon harakati tanlovining "nega"sig'a, uni modal yoki ritmik nazariyaga bog'lab berishiga e'tibor qaratishdi.

Biroq, tadqiqot qiyinchiklarni ham ochib berdi. Asosiy qiyinchik ba'zi talabalar uchun dastlabki kognitiv haddan tashqari yuklanish edi, ular bir vaqtning o'zida texnik ijro, nota va mavhum modal tushunchalarni qayta ishlashda qiynalishdi. Bu nazariyani texnik mahorat bilan birga murakkablashuvchi oddiy, qo'llaniladigan parchalar shaklida bosqichma-bosqich, spiral o'quv dasturi orqali joriy etish zarurligini ta'kidladi.

Muhokama

Natijalar asosiy farazni tasdiqlaydi: Maqom nazariyasini instrumental o'quv dasturlariga integratsiya qilish nafaqat amaliy, balki ta'lim natijasini sezilarli darajada boyitadi. Ushbu tadqiqot shuni ko'rsatadiki, o'zbek milliy musiqasida nazariya va amaliyot o'rtasidagi dikotomiya asosan zamonaviy akademiyaning pedagogik artefakti bo'lib, an'ananing o'ziga xos xususiyati emas. Ustoza-shogird modelida nazariya har doim qo'llanilgan, harakat, tuzatish va ovozli misol orqali uzatilgan. Integratsiyalashgan modul bu yaxlitlikni akademik tuzilishda muvaffaqiyatli qayta yaratdi.

Kontseptual parallelizatsiya usulining muvaffaqiyati shuni ko'rsatadiki, Maqom nazariyasining yadrosi tubdan ijroiyl xarakterga ega. Uning tushunchalari mavhum tuzilmalar emas, balki harakat qilish bo'yicha ko'rsatmalar to'plamidir. Chorgoh mayesini o'qitish, shuning uchun, uning intervallarini doskaga yozish orqali emas, balki talabalarni Shashmaqomdan olingan ohangli naqshlar yordamida uning ovozli landshaftini o'z asboblarida kashf qilishga undash orqali samaraliroq amalga oshiriladi. Bu zamonaviy jismoniy kognitiv nazariyalar bilan mos keladi, ular musiqiy tushunish jismoniy harakat va idrok etish bilan chuqur bog'liq deb hisoblaydi.

Muhim muhokama nuqtasi nota yozuvining rolidir. Modul xotiraga yordam va tahliliy vositasi sifatida notadan foydalangan, na buyuruvchi partitura sifatida. Bu hal qiluvchi ahamiyatga ega. Qat'iy notaga haddan tashqari ishonch Maqom markazida bo'lgan mikrotonal moslashuvchanlik va improvizatsion ruhni bo'g'ishi mumkin.

Pedagogik maqsad tuzilishni yoritish uchun notadan foydalanish, so'ngra musiqaning haqiqatan yashaydigan og'zaki-eshtuv sohasiga o'tishdir. Talabanning yakuniy "darsligi" bosma sahifa emas, balki o'zlashtirilgan modal va ritmik xaritadir.

Bundan tashqari, bu integratsiya milliy orkestrlar yo'nalishi uchun kengroq ta'sirga ega. Maqom nazariyasiga bema'lol kirib boradigan bitiruvchi nafaqat o'z partiyasini chaladigan orkestr a'zosi, balki aranjirovkaning ohangli va mantiqiy mantiqini tushunadigan hamkor musiqachidir. Gijjak chalayotgan va bo'limga rahbarlik qilayotgan yoki kontsertmeyster uchun bu bilim katta ansambl bo'ylab intonatsion birlik va uslubiy yaxlitlikni saqlash uchun muhtoj bo'lgan, bu erda individual improvizatsion bezaklar umumiy modal doirada uyg'unlashishi kerak.

Qayd etilgan qiyinchiklar, ayniqsa kognitiv haddan tashqari yuklanish, o'quv dasturini tubdan qayta loyihalash zaruratini ko'rsatadi. Maqom nazariyasi ilg'or ixtiyoriy fan bo'lishi mumkin emas; uning tamoyillari asbobni ushlash va tovush hosil qilishning birinchi darslaridan boshlab, oddiy ohangli motivlardan boshlab va kengayib borishi kerak. Bu maxsus o'quv materiallarini - maqom parchalariga asoslangan etudlar daftarlari, nazariy xususiyatlarni ta'kidlovchi sharhli repertuar to'plamlari va eshitish modeli uchun ustoz ijrolarini hujjatlashtiradigan audio-vizual vositalarni talab qiladi.

Xulosa

Ushbu tadqiqot Maqom nazariyasini zamonaviy oliygoh instrumental o'quv dasturlariga integratsiya qilish O'zbekistonning moddiy bo'lmagan madaniy merosini barqaror saqlash uchun dolzarb va zarur evolyutsiya ekanligi xulosasiga keladi. Amaliy ko'nikma uni ma'no beradigan nazariy tizimdan ajratib qo'yadigan hozirgi model o'z an'anasiga yuzaki tushunchaga ega bo'lgan cholg'uchilarni yetishtirish xavfi ostida qoladi. Bu yerda taklif va sinovdan o'tgan amaliy, integratsiyalashgan yondashuv ustoz-shogird an'anasining chuqurligini zamonaviy universitetning tashkiliy kuchlari bilan birlashtirishning amaliy yo'lini taklif qiladi.

Natija to'liqroq musiqachidir: ijro ham, murakkablashtirish ham qila oladigan, kompozitsiyani sikldagi moment sifatida, notani esa modal olamdagi nuqta sifatida tushunadigan kishi. Bu yondashuv yuqori texnik standartlarning ahamiyatini kamaytirmaydi; aksincha, texnik rivojlanishni rag'batlantiradigan va yo'naltiradigan chuqur badiiy va intellektual kontekstni ta'minlaydi. O'zbek milliy instrumental ijrochiligining kelajagi uchun - yakka ijrodan tortib milliy orkestrlarni boshqarishgacha - bunday chuqur savodli musiqachilarni tarbiyalash eng muhimdir. Maqomning tirik san'ati akademiya zalida va undan tashqarida, muzey relikti sifatida emas, balki milliy madaniyatning jonli, rivojlanayotgan kuchi sifatida davom etishi, moslashishi va ilhomlantirishini ta'minlash ana shu qo'l, quloq va aql sintezi orqali amalga oshiriladi. Kelgusi tadqiqotlar bitiruvchilarning kasbiy martabalariga uzoq muddatli ta'sirini o'rganishi va butun mamlakat bo'ylab qo'llash uchun

standartlashtirilgan, masshtablanadigan o'quv dasturlari va darsliklarni ishlab chiqishi kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Mustafоеv S. M. et al. THE INTERCONNECTION BETWEEN SOUNDS, MUSICAL MEMORY, AND THE SENSE OF MELODY AND HARMONY //European Review of Contemporary Arts and Humanities. - 2025. - T. 1. - №. 4. - C. 3-8.
2. Sharobiddinova M. et al. THE ROLE OF UZBEK MUSICAL INSTRUMENTS IN PEDAGOGY, PERFORMANCE, AND CULTURAL IDENTITY //European Review of Contemporary Arts and Humanities. - 2025. - T. 1. - №. 2. - C. 12-16.
3. Boboyev V. et al. MICROTONAL INTONATION AND ORNAMENTATION IN THE KASHKAR RUBAB MAQOM REPERTOIRE //European Review of Contemporary Arts and Humanities. - 2025. - T. 1. - №. 4. - C. 35-44.
4. Ktaybekova D. J. et al. METHODOLOGICAL APPROACHES APPROPRIATE TO AGE CHARACTERISTICS IN THE ACQUISITION OF DUTOR CREATIVITY AND PERFORMANCE SKILLS //European Review of Contemporary Arts and Humanities. - 2025. - T. 1. - №. 5. - C. 9-14.
5. Berdikhanova D. M. et al. PEDAGOGICAL MECHANISMS FOR DEVELOPING STUDENTS' ARTISTIC THINKING IN DUTOR PERFORMANCE //European Review of Contemporary Arts and Humanities. - 2025. - T. 1. - №. 5. - C. 4-8.
6. Qurbonova S. et al. ANALYSIS OF ORNAMENTATION IN UZBEK MAQOM VOCAL PERFORMANCE //European Review of Contemporary Arts and Humanities. - 2025. - T. 1. - №. 5. - C. 15-19.
7. Jurayev I. et al. A SYSTEMATIC PEDAGOGICAL APPROACH TO MAQOM ENCULTURATION IN UNDERGRADUATE VOCAL STUDIES //European Review of Contemporary Arts and Humanities. - 2025. - T. 1. - №. 5. - C. 34-41.
8. Xolnazarovich, B. X. (2024). Badiiy Matn Va uning Lingvopoetik Xususiyatlari. Miasto Przyszłości, 51, 298-303.
9. Holnazarovich, B. H. (2020). Explanation of yurt building terms with through semantic methods. Journal Homepage: <http://www.ijmra.us>, 9, 06.
10. Berdiev, H. (2020). Лингвопoeтика Масалалари Тадкикида "Девону Луғотит Турк" Нинг Ўрни. Scienceproblems. uz, 2(2), 7-7.

11. Бердиев, Х. Х. (2016). Метафорические термины в лексике юртовозведения. Язык в сфере профессиональной коммуникации.— Екатеринбург, 2016, 73-76.
12. Xolnazarovich, B. X. (2024). "DEVON-U LUG 'OTIT TURK" VA UNDAGI ADABIY PARACHALAR TADQIQI HAQIDA. FAN VA TA'LIM INTEGRATSIYASI (INTEGRATION OF SCIENCE AND EDUCATION), 2(3), 115-120.
13. Xolnazarovich, B. X. (2024). THE POSITION OF "DEVON-U LUG 'OTIT TURK" IN RESEARCHING LINGVOPOETII ISSUES. FAN VA TA'LIM INTEGRATSIYASI (INTEGRATION OF SCIENCE AND EDUCATION), 2(2), 41-48.
14. Berdiyev, X. X. (2024). «DEVON-U LUG 'OTIT TURK» DAGI SHE'RLARDA HOJIB VA RADIF SAN'ATLARI. Philological research: language, literature, education, 4(4), 13-15.
15. Odinayeva, F., & Berdiyev, X. (2024). SOME COMMENTS ON THE LINGUISTIC AND POETIC CHARACTERISTICS OF SHAVKAT RAHMAN'S POEMS. Modern Science and Research, 3(5), 101-103.
16. Xolnazarovich, B. X. (2025). FOLKLOR ASARLARIDA O 'TOVSOZLIKKA DOIR BADIY MA'LUMOTLARNING IFODALANISHI. Ustozlar uchun, 1(1), 581-585.
17. Бердиев, Х. Х., & Ашурова, З. Ш. (2020). К ПРОБЛЕМЕ СОПОСТАВИТЕЛЬНОГО АНАЛИЗА ТЕРМИНОВ ЮРТОСТРОИТЕЛЬСТВА. ББК 72+ 74 М43, 488.
18. Бердиев, Х. Х. (2017). ЮРТОСТРОИТЕЛЬСТВО: АКТУАЛЬНЫЕ ЗАДАЧИ ИССЛЕДОВАНИЯ ОТРАСЛЕВОЙ ЛЕКСИКИ. In Духовность и ментальность: экология языка и культуры на рубеже XX-XXI веков (pp. 32-35).
19. Sheraliyevna, N. D. (2023). BADIY ASARLARDAGI SHAXSGA TEGISHLI ZOOMORFIZMLARNING METAFORA YORDAMIDA SHAKLLANISHI. 2023 yil 6-son (142/1), 6(139), 5-10.